

Augalų tyrimų puoselėtojas docentas Erikas Purvinas (1908 12 14–1999 08 17)

Vidmantas Stanys¹, Vytautas Šlapakauskas²

¹ Lietuvos sodininkystės ir daržininkystės institutas, Kauno g. 30, LT-54333,
Kauno r., el. paštas: v.stanys@lsdi.lt

² Botanikos katedra, Lietuvos žemės ūkio universitetas,
el. paštas: vytautas.slapakauskas@lzuu.lt

Straipsnyje pateikiama docento Eriko Purvino, žymaus botaniko, durpynų tyrėjo, augalų ir gamtinio landšafto tyrinėtojo bei žingeidžių jaunuolių ugdytojo, daugelį studentų paskatinusio žengti mokslininko keliu, pedagoginės ir mokslinės veiklos apžvalga. Pateikiami pagrindiniai biografijos faktai, nušviečiama pažiūrų į durpynų tyrimus, durpių praktinio panaudojimo sistema, analizuojamas indėlis į sodininkystės plėtotę, pateikiami augalų ir gamtinių landšaftinių darinių tyrimai, parodoma organizacinė veikla Lietuvos botanikų draugijoje.

Reikšminiai žodžiai: pelkės ir durpynai, sodininkystė, gamtinių landšaftų dariniai.

Mokymasis, mokytojo darbas. Erikas Purvinas gimė 1908 m. gruodžio 14 d. Klaipėdoje, Urtės Šiušelytės iš Sudmantų ir račiaus Martino Purvino iš Smeltės šeimoje. Mokėsi vokiškoje pradinėje mokykloje. Kun. prof. V. Gaigalaičio paragintas pradėjo lankyti Klaipėdoje atidarytą pirmąją lietuvišką mokyklą ir buvo šios gimnazijos pirmosios laidos abiturientas. 1925 metais jis tapo jūros skautų laivo, Vydūno pavadinto „Budžiu“ (skautai budi), jūreivių. Baigęs gimnaziją, E. Purvinas pradėjo studijuoti laivų inžineriją Karaliaučiaus universitete, bet, pritrūkęs lėšų, studijas tęsė Kaune, Vytauto Didžiojo universiteto Gamtos mokslų fakultete. 1936 metais apgynė diplominį darbą „Augmenijos pasiskirstymas Preilos apylinkėse“. Tai buvo pirmas rimtesnis žingsnis į augalų tyrinėjimą. Universitete įgytas žinias panaudojo dirbdamas Vytauto Didžiojo gimnazijoje ir suaugusiųjų kursuose Klaipėdoje ir Palangoje (1935–1939). Nacistinės Vokietijos kariuomenei užėmus Klaipėdos kraštą, E. Purvinas iš Klaipėdos persikėlė į Palangą. Tuo laiku „Lietuviškame botanikos žodyne“ buvo paskelbti pirmieji jo atlikto Pajūrio zonos augalų tyrinėjimo ir stebėjimo rezultatai (Purvinas, 1938). 1940 m. E. Purvinas tapo gamtos mokslų daktaru. Šis mokslo laipsnis ir docento vardas už Šepetos aukštapelkės augalijos tyrimus buvo iš naujo pripažintas 1946 metais.

Mokslininko kelio pradžia. Pelkių ir durpynų tyrimai. Studijos Kaune ir biologijos mokslo plėtra lėmė, kad 1939 m. E. Purvinas buvo pakviestas į Žemės ūkio akademiją Dotnuvoje dirbti asistentu ir pateko į prof. V. Vilkaičio sudarytą įvairių mokslo sričių tyrėjų grupę, pasiryžusią ištirti Kupiškio apylinkėse esančią Šepetos pelkę, kuri pradėta sausinti ir kurioje buvo kasamos durpės. Kompleksinius tyrimus atliko žymūs to meto mokslininkai V. Vilkaitis, V. Ruokis, K. Brundza, M. Žemaitis ir jaunas, smalsus, kruopštus ir pasiryžęs nuveikti didelius darbus E. Purvinas. Pelkėtyros, hidrografijos, geobotanikos, dirvožemio tyrimų rezultatai buvo paskelbti monografijoje atskirame Akademijos metraščio tome (Žemaitis ir kt., 1940). Prieš tai tyrinėtoms pelkėms monografija „Kamanos“ buvo išleista ir sėkmingai padauginta, o didesnė „Šepetos“ monografijos tiražo dalis žuvo per karą. Šio darbo vadovas prof. V. Vilkaitis buvo ištremtas dar prieš karą. Keitėsi ir moksliniai tyrimai.

Mokslinis darbas sustojo, kai per karą buvo nusiaubta Žemės ūkio akademija, visai sunaikinta Botanikos katedra. Pavyko išsaugoti vos vieną kitą mikroskopą, analitines svarstyklas. Docentas E. Purvinas neteko savo herbarų, kolekcijų.

Akademiją perkėlus į Kauną, Botanikos katedrai ėmėsi vadovauti E. Purvinas ir vadovavo jai 1944–1948 ir 1953–1971 metais. Rengė metodines priemones, vadovėlius (Purvinas, Skirgailaitė, 1975).

Per visą mokslinės veiklos laikotarpį docentas tyrinėjo pelkes, analizavo durpynus, jų geobotaninę sąrangą. Tai buvo ir senojoje Žemės ūkio akademijoje Dotnuvoje pradėtų darbų tęsa. Grupė mokslininkų tęsė Kamanų ir Šepetos pelkių kompleksinius tyrimus. Pokario metais Lietuvoje kilo poreikis panaudoti durpes ir eksploatuoti durpynus. Tam prirėkė pasluoksninės durpynų botaninės analizės, kurią, dr. A. Seibučio teigimu, galėjo atlikti tik doc. E. Purvinas.

Docentas įsijungė ir į MA Geologijos ir geografijos instituto pelkėtyrininkų grupės, inventorizavusios pelkes ir rengusios jų kadastrą, darbą. 1951–1954 metais atliekant kompleksinius gamtos išteklių Pietryčių Lietuvoje ir Žemaitijoje tyrimus aktyviai dalyvavo tuometinis aspirantas ir docento pagalbininkas A. Seibutis. Vėliau savo vadovo paskatintas jis parašė disertaciją pelkėtyros tema. Iš šių duomenų atsirado ir docento pranešimas XIX tarptautiniam geografų kongresui Stokholme, straipsnis „Aukštapelkių reljefas ir jo reikšmė Lietuvos pelkėms rajonuoti“ (1960a), straipsniai apie beržo keružio (*Betula nana*) hibridizaciją, kraikinių durpių išsidėstymą. Ypač įspūdingas ir nelengvas buvo Amalio pelkės tyrimas. Turiningas rankraštis su Amalio pelkės tyrimo rezultatais, deja, dėl materialinių ir kitokių sunkumų netapo monografija.

Ir vėlesniais metais, dirbdamas Žemės ūkio akademijoje, Biologijos, Geologijos ir geografijos institutuose, didžiąją tyrimų dalį E. Purvinas paskyrė pelkynams, durpynams, durpių susiskaidymo ir praktinio panaudojimo klausimams (Purvinas, 1957, 1958). Jis vis kartodavo, kad dar mažai tyrinėti durpynai, kuriuose yra silpnai susiskaidžiusios durpės. Sudarė tokių durpynų išteklių schemą, siūlė silpnai susiskaidžiusias durpes naudoti kraikui. Kartu pabrėždavo, kad kraikui tinkamiausios ne vien mažai susiskaidžiusios durpės (Purvinas ir kt., 1965). Gerai šiuo požiūriu buvo ištyrinėti Aukštumalės (Šilutės r.), Šepetos (Kupiškio r.), Baltosios Vokės (Trakų r.) ir daugelio kitų rajonų kraikiniai durpynai, sudarytos jų kartoschemos. Nustatyta, kad apie trečdalį visų Lietuvos durpynų sudaro kraikiniai durpynai. Vis dėlto buvo konstatuota, kad daugiausia (apie 80 %) kraikinių durpynų yra aukštapelkėse.

Docentas su meile ir nuoširdumu stengėsi supažindinti botanikus ir studentus

su išlikusiomis pelkėmis Kauno rajone. Docento vadovaujami studentai tyrė pelkių diferencijuotą augaliją ir pelkėje augančių pušelių vystymąsi. Ypač išimintina buvo išvyka į Kamanų rezervatą. Jos metu buvo lyginamas prof. K. Brundzos augalijos aprašymas monografijoje „Kamanos“ su dabartine augalijos būkle pelkėje.

Sodininkystei svarbūs moksliniai tyrimai. 1939–1944 metais E. Purvinas dirbo Botanikos katedros vyr. asistentu, lektoriumi, adjunktu, docentu, pradėjo tirti rūdinius grybus, parašė apie juos straipsnį „Žemės ūkyje“. Pagal šio darbo metodiką 1950 ir 1960 m. buvo parašyti didelės apimties moksliniai straipsniai apie obelinio rauplėgrybio (*Venturia inaequalis*) askosporų išsvaidymo laiką (Purvinas, 1950, 1960). Šie tyrimai buvo glaudžiausiai susiję su sodininkyste.

Nors prof. A. Hrebnickis buvo įvardijęs atsparias rauplėms obelių veisles Lietuvos teritorijoje, o Žemės ūkio akademijos sode buvo atliekami kovos su šia liga sistemos elementų tyrimai, rauplėgrybio biologija, jo plitimo ypatybės Lietuvoje nebuvo tirtos. Docentas E. Purvinas pirmasis Lietuvoje pradėjo šiuos darbus. Jis Dotnuvoje ir Kaune tyrinėjo rauplėgrybio askosporų išsvaidymo laiką, bandė susieti jį su obelių asortimentu, jų fenologinėmis raidos fazėmis ir meteorologinėmis sąlygomis. Kartu su LŽŪA dėstytoju S. Čerapu konstravo ir gamino įrangą, reikalingą šiam darbui. Tyrimų duomenis jis bandė pritaikyti praktiškiems sodininkystės uždaviniams spręsti.

Docentas E. Purvinas ypatingą reikšmę teikė grybo askosporoms kaip pirminio augalų užkrėtimo šaltiniui Lietuvos klimato sąlygomis. Priešingai nei kitų valstybių tyrėjai, doc. E. Purvinas askosporų išsvaidymą bandė susieti ne vien tik su vidutinėmis, bet ir su minimaliomis ir maksimaliomis paros temperatūromis. Ypač daug dėmesio buvo skiriama rasos susidarymui ir meteorologinių sąlygų kaitai ankstyvuoju pavasario laikotarpiu (Purvinas 1950; 1960).

Doc. E. Purvinas dar iki 1950 m. nustatė, kad obelinio rauplėgrybio biologinė raida yra dinaminė. Tad apsaugos priemonės turi būti taikomos ne formaliai nustatytą datą, bet atsižvelgiant į grybo raidą, veikiamą išorinių aplinkos sąlygų. Šiais tyrimais doc. E. Purvinas įnešė nemažą indėlį į dabar sėkmingai Lietuvoje funkcionuojančią rauplėgrybio prevencijos kompiuterinę sistemą.

Augalų ir gamtinių landšaftinių darinių tyrimai. Akademiją supanti aplinka ir šalia esantys gamtiniai landšaftiniai dariniai buvo docento tyrinėjimo objektai. Jis panaudodavo juos studentų praktikoms, rengdavo straipsnius. Dažnai į Jiesios draustinį, Kauno marių, Ežerėlio, Panemunės lankas rinkdavosi ir docento pakviesti Kauno botanikų draugijos nariai.

Gerai pažįstančiam senąsias Palemono apylinkes, Nemuno lankas ir šlaitus docentui magėjo tyrinėti Kauno marių zonoje augančius apie 650 savaiminių rūšių augalus. Neliko jo nepastebėti ir augalų bendrijų pokyčiai, atsiradę dėl naujo vandens masyvo įtakos. Jam labai rūpėjo „sutvirtinti marių pakrantės augaliją, apsaugančią nuo abraziijos ir erozijos“. Negalima nesižavėti docento aprašymais: kaip krantuose išikeroja augalai – žvirgždė, pilkalapis šaukštis, baltoji smilga, žmonių ir gyvūnų buvimo vietose – skėstašakė želvė, karklai, šaltiniuotose atodangose – lakišiai, vikšris, kaip plinta augalija aukščiau, žemose pakrantėse, tarp pavienių medžių (Purvinas, 1970). Nesunku numanyti, kad visa ši augalija botaniko buvo ne kartą stebėta, tyrinėta. Jam rūpėjo ir tai, kad dėl nuogriuvų, ardymo gali išnykti gauruotasis gvazdikas, kokie augalai apsaugo nuo erozijos, kokie augalai veši atokesnėse marių apylinkėse.

Botanikas dažnai rengdavo ekspedicijas į Jiesios landšaftinį draustinį, kuriame buvo galima pamatyti per dešimtis tūkstančių metų susiformavusių upių, jų vaga tekančio vandens padarytos išgraužos, užliejama salpa, terasos, plynaukštė, jų augalija. Jis negalėjo nepastebėti, kad „ne visada apgalvotai nuleidžiant vandenį (dažniausiai tiesia kryptimi), gamtinis sausinimo tinklas dar labiau sudarkomas“. Slėnio vaizdą iškreipė ir nutiestas geležinkelis Kaunas–Kybartai, aptverti paupiai, užtvankos, teršalai, palikti vos keli storakamieniai ažuolai (Purvinas, 1985).

Lietuvos botanikų draugijos veiklos organizatorius. Habil. dr. N. Lapinskiene prisimena docento didžiulį indėlį į Lietuvos botanikų draugijos darbą. Botanikų draugijos Lietuvos skyrius įsteigtas 1950 m. prie Biologijos instituto, o 1963 m. buvo perorganizuotas į Lietuvos botanikų draugiją. Dabar šios draugijos centras yra Botanikos institute Vilniuje, o dalis Botanikų draugijos narių priklauso Kauno skyriui. Docentas Erikas Purvinas nuo šios draugijos įsteigimo dienos buvo Kauno skyriaus steigimo iniciatorius ir nuolatinis vadovas. Daugiausia jis nuveikė organizuodamas išvykas ir žygius, jiems vadovaudamas ir pats aktyviai dalyvaudamas. Šių išvykų maršrutai būdavo iš anksto suplanuoti, jose dalyvaudavo Botanikų draugijos nariai, biologijos mokytojai su savo mokiniais. Juos žavėjo docento meilė augalams ir dėmesys bei pagarba savo kolegoms ir studentams. Su Lietuvos žemės ūkio akademijos dėstytojais prof. A. Petkevičiumi, doc. A. Dastikaite ir studentais E. Purvinas rūpinosi pievų draustinio normalios būklės atkūrimu. Jie keliaudavo iki Babtų, tikrindami ir patikslindami retų augalų būklę ir jų augimvietes, ir dažnai pranešdavo rezultatus prof. M. Natkevičiūtei-Ivanauskienei.

Nuo 1975 iki 1990 m. docentas su grupe botanikų: dr. R. Murkaite, prof. S. Karazija, J. Balvočiūte, su studentais, moksleiviais ir mokytojais tyrė Jiesios draustinio augaliją.

Apibendrinimas. Docento, botaniko, mokslų daktaro Eriko Purvino mokslinė ir pedagoginė veikla atspindi sudėtingą istorinį laikotarpį Mažojoje Lietuvoje, nuoseklų mokslo šviesos siekimą, jaunų mokslininkų ugdymą, mokslinius tyrimus, pasišventimą savo darbui. Šios veiklos rezultatas – ne tik apie dvejų šimtų pavadinimų moksliniai ir mokslo populiarinimo straipsniai bei stambesni kūriniai, svarbių Mažajai Lietuvai objektų aprašymai, bet ir mokiniai, studentai, tapę miškininkais, mokytojais, agronomais, mokslų daktarais, profesoriais ir akademikais. Jie dėkingi docentui už mokslo šviesą, pirmuosius žingsnius mokslo srityje.

Docento E. Purvino nueitas ilgas gyvenimo kelias labai prasmingas, būdingas visai Mažajai Lietuvai. Jis apima mokslo siekimą, su augalų pažinimu, jų aplinka susietą veiklą, pedagoginę ir niekad nesibaigiančią mokslinę veiklą (Purvinas, 2006). Visą gyvenimą jis troško gilintis į savo gimtojo Klaipėdos krašto aktualijas, skleisti žinias apie to krašto gamtą ir žmones. To noro nenumaldė dėstytojo ir mokslininko veikla Dotnuvoje ir Kaune.

*Gauta 2008 10 28
Parengta spausdinti 2008 12 04*

Literatūra

1. Purvinas E. 1957. Augalija. Kn.: A. Basalykas ir kt. (sudaryt.), Lietuvos TSR ekonominė geografija. Vilnius, 51–65.
2. Purvinas E. 1970. Augalų ekologijos metmenys ir vegetatyvinis dauginimasis. Lietuvos žemės ūkio akademija, Kaunas.
3. Purvinas E. 1938. Augalų pavadinimai, surinkti Klaipėdos krašte. Kn.: L. Valionis (sudaryt.), Lietuviškas botanikos žodynas. Varpas, Kaunas.
4. Purvinas E. 1985. Kuršių Nerijos florą keičiantys veiksniai. LŽŪA mokslo darbų rink., 66–67.
5. Purvinas E. 1958. Lietuvos TSR šiaurės vakarų durpių rūšys ir jų slūgsojimas. Lietuvos TSR Mokslų akademijos geologijos ir geografijos instituto moksliniai pranešimai, 6: 143–172.
6. Purvinas E. 1950. Obelinio rauplėgrybio (*Venturia inaequalis* (Cke) Aderrh) askosporų išsivaidymo laikas 1943–1947 m. Lietuvos TSR vidurinėje dalyje. Lietuvos MA Biologijos instituto darbai, 1: 29–65.
7. Purvinas E. 1960. Obelinio rauplėgrybio (*Venturia inaequalis*) aukšliasporių išsivaidymo laikas Lietuvos TSR vidurinėje dalyje. LŽŪA mokslo darbai, 7(2): 151–173.
8. Purvinas E., Skirgailaitė V. 1975. Botanika. Mintis, Vilnius.
9. Purvinas E., Sliesaravičius A., Raižys V. 1965. Mažaskaidžių aukštapelkinių trupinių durpių mikrofloros ir cheminės sudėties kitimai termogeninių procesų poveikyje. LŽŪA mokslo darbai, 12(1): 43–49.
10. Purvinas E. 1960a. The relief of the upland-moors and its importance to the peat-bog division into districts. Straipsnių rinkinys XIX tarpt. geografų kongresui. Vilnius, 337–343.
11. Purvinas M. 2006. Purvinas Erikas. Mažosios Lietuvos enciklopedija, 3: 806–807.
12. Žemaitis M., Purvinas E., Juodis J. ir kt. 1940. Šepeta: Aukštapelkio monografija. Kn.: Žemės ūkio akademijos metraštis, 13(4): 200–203.

SODININKYSTĖ IR DARŽININKYSTĖ. SCIENTIFIC ARTICLES. 2008. 27(4).

Docent Erikas Purvinas (1908.12.14–1999.08.17) – cherisher of plant research

V. Stanys, V. Šlapakauskas

Summary

Review on scientific and educational activities of docent Erikas Purvinas, the famous botanist, peatbog, plant and natural landscape researcher, educator of youth, which became scientists later, is given in this paper. Main background of his life is shown. Philosophy about peatbog research, system of practical uses of peat is discussed. Contribution to the development of horticulture is analyzed. Research on plant and natural landscape formations is shown. Organizational activity in the Lithuanian Society of Botany is presented.

Key words: peatbogs, horticulture, natural landscape.